

Třídění věd vojenských a decimální soustava bibliografická (modifikace brusselská).

Od samého vzniku Vědeckého ústavu vojenského byla otázka centrální vědecké odborné vojenské knihovny aktuální. S organickým budováním armády na zásadách nejmodernějších rostla snaha nejen o hlubší vzdělání odborně vojenské, ale i široké vzdělání všeobecné.

Knižní materiál, který ústav zdědil po bývalém Vojenském vědeckém spolku v Praze, byl sice hojný, ale poněkud jednostranný; převážnou většinou jen německý s chudými stopami literatur cizích, prozrazujícími sotva, že ve vojenství existují kromě německého také směry jiné. Tyto nedostatky diktovaly přímo cestu, kterou se má knihovna doplňovati. Veliké nákupy odborné literatury válečné i poválečné, francouzské, italské, anglické, německé a všeobecně vzdělávací literatury české spolu s přírůsty materiálu z různých bývalých vojenských ústavů knihovnu od doby převratu téměř zdvojnásobily. Tím byl sice německý charakter knihovny poněkud setřen, ale vznikla vada nová: nedostatek místa. Kromě toho měla knihovna vady téměř ve všech nejpodstatnějších zásadách knihovnické praxe. Knižní materiál neměl své vlastní místnosti, nýbrž byl roztroušen po všech téměř kancelářích ústavu, uložen byl v zasklených skříních ve výškách mnohdy nedostupných, katalogy (hlavně věcný) měl nedostatečné, manipulaci výpůjční těžkopádnou.

S vývojem ediční činnosti ústavu a se vzrůstem vydávané literatury, která neustále důstojníkům káže prohlubovati odborné studium, hlásila se také otázka knihovny vždy neodbytněji o své řešení. Nezbylo než uchopiti se věci rozhodně.

Počátkem roku 1922 usnesla se správní rada ústavu věnovati knihovně bývalý přednáškový sál, do něhož lze uložit asi 60.000 svazků. Tím byla hlavní nesnáze překonána a mohl býti ihned vypracován program reorganizace knihovny.

Materiál knižní uložen byl do otevřených regálů dřevěné konstrukce podle systému lokálního. Tento princip ekonomie místa, toto přímo lakomé jeho využití, jest dnes diktátem všude. Nemá ostatně žádných nevýhod a se stanoviska estetického velikou přednost.

při tom označený a kriticky rozlišený partie spolehlivější od slabých. Po tažení r. 1809 bylo nutno velkou část mapy přepracovati na základě nejnovějšího materiálu, zejména pro země tehdejšího Rakousko-Uherska, tak listy Horních Rakous, Salzburgu, Uher, Holštýnska, Šlesviku, Hanoveru, Durynska a jižních Sas; v celku as 60 listů, nákladem 78.000 franků. Z celého díla, poněvadž nebylo rytím rozmnoženo, nezachovalo se ničeho; co nebylo zničeno v r. 1812, přišlo na zmar v tažení 1813. (Berthaut, tamtéž.)

Vídeň. vál. archiv chová 6 listů této zajímavé mapy v kopii na oleatě. Byly okopírovány přímo z originálu, vypůjčeného r. 1813 v Teplicích v Čechách, z rus. pol. archivu důstojníky štábu gen. ubyt. Z 6 listů těch, týkajících se Saska, jsou téměř úplné pouze listy Pirma, Strela, Kamenice.

Katalog nominelní jest budován podle pravidel pro knihovnu Národního shromáždění. Všechny ostatní technické přípravy byly skončeny do konce roku 1922.

Obzvláštní péče věnována byla studiu klasifikace vojenských věd.

Odpovídá-li katalog nominelní na otázku, kde jest uložena kniha určitého autora nebo titulu, nemůže nám odpověděti vůbec na otázku, jak jest v knihovně zastoupena věda určitého oboru. Tomuto požadavku ve velikých knihovnách nevyhovíme, rozdělíme-li látku na jednotlivé, široké, příliš všeobecné obory. Tím jsme nic nezískali pro odpověděni své otázky. Říkáme-li takovému katalogu věcný nebo methodický, mylíme se, poněvadž je to jen pokažený katalog nominelní.*) Příkladem takového rozdělení materiálu jest katalog bývalého Vojenského vědeckého spolku v Praze:**)

Katalog knihovny bývalého Vojenského vědeckého ústavu v Praze.

- I. Služební knihy a předpisy rakouské.
- II. Oficielní věstníky a schematismy.
 - a) Rakousko-Uherska,
 - b) jiných států.
- III. Organizace vojska a správa. Charakteristika vojsk.
- IV. Vojenské vědy, výcvik, instruktivní zaměstnání důstojníků.
 - a) vojenské vědy všeobecné,
 - b) taktika,
 - c) strategie,
 - d) polní služba, výcvik a manévry,
 - e) instruktivní zaměstnání důstojníků, válečné hry, aplikacní studie.
- V. Generální štáb, vozatajstvo a zásobnictvo, nauka o terénu, vojenský sloh.
 - a) Služba generálního štábu a služba pobočnická,
 - b) vozatajstvo a zásobnictvo,
 - c) nauka o terénu a mapování,
 - d) vojenský sloh.
- VI. Dělostřelectvo, nauka o zbraních, ballistika, střelivo, výcvik střelecký.
 - a) Dělostřelectvo, jeho organizace, výcvik a taktické užití,
 - b) nauka o zbraních, ballistika, střelivo,
 - c) střelecký výcvik s ručními zbraněmi.
- VII. Služba ženijní a zákopnická.
 - a) Služba ženijní, umění opevnovací a válka pevnostní, věda stavební,
 - b) služba zákopnická.
- VIII. Zdravotnictvo, lékárnictvo a zvěrolékařstvo.
- IX. Tělocvik, znalost koní, ježdění na koni a ježdění s vozem, plavání a šerm, pravidla soubojová, honba a rybářství.
- X. Námořnictvo, opevňování pobřeží a válka námořní.
- XI. Válečné dějiny, dějiny válečnictví a vojenství, dějiny jednotlivých těles a oddílů.
 - a) Válečné dějiny všeobecné.
 - b) Dějiny jednotlivých válek až do roku 1800.
 - c) Dějiny jednotlivých válek v 19. století.
 - d) Dějiny jednotlivých válek od roku 1900.
 - e) Dějiny válečnictví a vojenství vůbec.
 - f) Dějiny jednotlivých těles a oddílů: generálního štábu, ženijního štábu, vrchních úřadů, ústavů, pěchoty a myslivců, jezdeckva,

*) Tuto zkušenost získal autor za své šestnáctileté praxe v knihovně Akademického Domu. Když roku 1904 bylo mu uloženo reorganisovati knihovnu (asi 50.000 svazků), byla mu dána lhůta dvanácti měsíců a dvě pomocné síly na tu dobu. Při veliké pili byly vypracovány katalogy repositní, příruční a jeden listkový. Část materiálu byla vyřaděna. Materiál zařaděn (asi 30.000 svazků) rozdělil autor na několik větších skupin, řídě se přibližně skupinami desetinného třídění. Měl totiž pevně v úmyslu po čase provést dokonalou decimální klasifikaci všeho materiálu a vypracovati ještě jeden katalog listkový (alfabetický). Materiál v jednotlivých skupinách byl seřazen abecedně. Poněvadž však pro nával práce již nikdy nebylo kdy provést tento úmysl a na pomocné síly nebylo peněz, laboroval po deset let s tímto nedokonalým katalogem, jenž nebyl ani věcný ani alfabeticcký.

**) Viz „Katalog der Bibliothek des Militärwissenschaftlichen Vereins in Prag“, Prag 1905.

- dělostřelectva,
technických oddílů,
jiných odvětví,
válečného námořnictva,
zeměbrany,
ciziny.
- XII. **Dějiny všeobecné a pomocné vědy historické.**
a) dějiny všeobecné,
b) Rakouska-Uherska,
c) Německa,
d) Ruska atd.
- XIII. **Národopis, dějiny kulturní, literatura, umění, filosofie a výchovné spisy pro důstojníky.**
- XIV. **Životopisy a paměti.**
- XV. **Zeměpis a statistika hlavně s vojenského hlediska.**
- XVI. **Atlasy a mapy.**
- XVII. **Cestopisy.**
- XVIII. **Vědy přírodní, matematické a technické, telegraf, železnice, automobilism, vzduchoplavba, cyklist, poštovní holubi, vojenská psí, veslařský sport.**
- XIX. **Státověda, politika, právo.**
- XX. **Encyklopedie, slovníky, bibliografie, učebnice řeči, pedagogika.**
- XXI. **Periodické časopisy.**
- XXII. **Četba zábavná.**

Nehledíme-li ani k vadě již vytčené, jest celá klasifikace vůbec nemožná; některé obory jsou příliš speciální, jiné široké a pestře nakupené, uspořádání nelogické.

O nic lépe tomu není v knihovně Vojenského vědeckého spolku ve Štýrském Hradci, jedné to z největších vojenských knihoven bývalého Rakouska. Zde je sice materiál tříděn podrobněji v některých oborech, ale neúplně. Specialisujeme-li některý širší obor (jako zde I.), musíme buď vyčerpat látku úplně, abychom měli symbol pro každý případ, nebo zvoliti notaci takovou, abychom mohli látku v klasifikaci neuvedencu pohodlně včleniti. Kromě toho má katalog všechny nedostatky předcházejícího.

Abychom ukázali, že ani z ostatních klasifikací původu německého nebylo lze si vybrati, uvádíme ještě v stručnosti: rozdělení katalogů Vojenského vědeckého ústavu ve Vídni, válečného archivu vídeňského*) a knihovny pruského generálního štábu.**)

Věcný katalog podle našeho názoru jest páteří knihovny.***) Každá správa, která se vyhne klasifikaci tak podrobné, aby knihovna mohla býti využita do krajností, stěžuje práci sobě i návštěvníkům. Klasifikace má pro bibliotéku v první řadě význam praktický, a to svou notací, jež musí býti:

poddačná, aby snadno včlenila nové obory a dovedla snadno opravit omyly;

expansivní, aby je mohla včleňovati neustále a jednoduše.

A těmto podmínkám jsou klasifikace svrchu i níže uvedené vzdáleny. Buď mají notaci neúplnou (značky v závorkách pocházejí od autora), nebo značují nedůsledně (na př. válečný archiv vídeňský volí pro podřadné symboly někde římské číslice, jinde písmena malé abecedy).

*) Viz Katalog der Bibliothekabteilung des k. u. k. Kriegsarchivs, Wien, 1896.

**) Viz Katalog der Bibliothek des königl. preussisch-grossen Generalstabes, Berlin.

***) Spokojovati se místo klasifikace jen s katalogem heslovým (věcným, alecedně seřazeným), jest snad možné v menších příručích knihovnách, není však přípustné ve velikých knihovnách vědeckých, kde nejde jen o abecední seřazení hesel, kde však je nezbytné, aby myšlenky obsažené v publikacích byly seřazeny také organicky.

Rozdělení knižního materiálu Vojenského vědeckého spolku ve Štýrském Hradci.

I. Válečné dějiny.

- (1) Válečné dějiny vůbec, dějiny válek jednotlivých států, národů a zemí.
- (2) Dějiny jednotlivých válek, bitev a obležení od nejstarších časů až do 1792.
- (3) Dějiny jednotlivých válek, bitev a obležení od r. 1792 až do doby přítomné (všeobecně).
- (4) Francouzské války 1792—1815.
- (5) Rusko-turecká válka 1828—29.
- (6) Polsko-ruská válka 1830—31.
- (7) Belgická válka za neodvislost 1830—1833.
- (8) První karlistická válka ve Španělsku 1833—1840.
- (9) Válka Mehmeda Alise proti Portě 1831—1841.
- (10) Války ruské v centrální Asii 1839—1883.
- (11) Revoluce v Rakousku a válečné tažení 1848—49 v Uhrách a Itálii.
- (12) První šlesvicko-holštýnská válka 1848—51.
- (13) Válka východní 1853—56.
- (14) Povstání v Přední Indii 1857 až 1859.
- (15) Italská válka 1859.
- (16) Válka Španělska proti Marokku 1859—60.
- (17) Válka Piemontu s církevním státem a Neapolskem 1860—61.
- (18) Severoamerická občanská válka 1861—65.
- (19) Francouzská válka s Mexikem a občanská válka v Mexiku 1861—67.
- (20) Německo-dánská válka 1864.
- (21) Války rakouské a válečné tažení Německa 1866.
- (22) Válka Angličanů v Habeši 1867 až 1868.
- (23) Německo-francouzská válka r. 1870—71.
- (24) Druhá karlistická válka ve Španělsku 1872—1876.
- (25) Tažení Rusů v Číně 1873.
- (26) Válka Srbska a Černé Hory s Tureckem 1876.
- (27) Rusko-turecká válka. 1877—76.
- (28) Okkupace Bosny a Hercegoviny 1878.
- (29) Povstání v Hercegovině, v jižní Bosně a jižní Dalmácii 1882.
- (30) Válka Angličanů v Egyptě, v Sudanu atd. 1882—85.
- (31) Bulharsko-srbská válka 1885.
- (32) Občanská válka v Chile 1891.
- (33) Boje Němců ve Východní Africe 1893—94.
- (34) Japonsko-čínská válka 1894 až 1895.

- (35) Erythrejsko-habešská válka r. 1895—96.
- (36) Řecko-turecká válka 1897. Povstání a evropská intervence na Krétě 1897—98.
- (37) Španělsko-americká válka 1898.
- (38) Anglo-burská válka 1899—1902.
- (39) Boje v Číně 1900.
- (40) Rusko-japonská válka 1904.
- (41) Dějiny vojenství, válečného umění, vojsk, oddělení a ústavů
- (42) Dějiny pluků:
 - a) pěchoty,
 - b) myslivců,
 - c) jezdecky,
 - d) dělostřelectva,
 - e) ženijní služby, zákopníků, vozatajstva a dobrovolných sborů.
- (43) Vojenské životopisy, memoiry a korespondence, souborná díla, sebrané spisy.
- (44) Vojenské životopisy, memoiry a korespondence jednotlivých osob (monografie).

II. Válečné umění a výcvik vojska.

- (1) Strategie, věda generálního štábu a taktika více zbraní.
- (2) Taktika pěchoty.
- (3) Taktika jezdecky.
- (4) Taktika dělostřelectva.
- (5) Taktické úlohy, aplikační studie a spisy o válečné hře.
- (6) Válečné hry.
- (7) Výcvik oddílů.
- (8) Studie manévru, popis manévru a zkušební cesty. Rakousko-uherské manévry a zkušební cesty v chronologickém pořadí.
- (9) Vojensko-politické spisy, vojensko-theoretické spisy o fingovaných případech války budoucnosti.

III. Organizace voj., zdravotnictví a zvěrolékařství.

- (1) Vojenství, jeho zřízení a organizace všeobecná.
- (2) Vojenství několika států.
- (3) Vojenství jednotlivých států.
 - a) Bulharsko, b) Čína, c) Německo, d) Francie, e) Japonsko, f) Itálie, g) Černá Hora, h) Rakousko-Uhersko, i) Rumunsko, k) Rusko, l) Švýcarsko, m) Srbsko, n) Turecko.
- (4) Administrace a písemný styk. Výzbroj a výstroj. Zaopatřování, vojenské řády a čestné odznaky.
- (5) Vojenské zdravotnictví.
- (6) Zásobování a vozatajstvo.
- (7) Hipologie, zvěrolékařství, jízda na koni.

IV. Nauka o zbraních a dělostřelectvu.

- (1) Nauka o zbraních vůbec.
- (2) Děla, Dělostřelectvo.
- (3) Ruční střelné zbraně a poboční zbraně.
- (4) Střelectví, Balistika.
- (5) Odhadování a měření vzdáleností.

V. Vojenská technika a opevňování.

- (1) Vojenská technika vůbec. Umění polního opevňování.
- (2) Opevňování a obléhací válka.
- (3) Služba zákopnická.
- (4) Služba železniční, automobilní, telegrafní a telefonní. Vojenská vzduchoplavba.
- (5) Jízda na kole a na lyžích s vojenského stanoviska.
- (6) Vojenští psi a poštovní holubi.

VI. Nauka o terénu a vojenský zeměpis.

- (1) Nauka o terénu. Geodesie, kresba náčrtů a situací, mapování, spisy o kartografii.
- (2) Vojenský zeměpis.

VII. Námořnictvo a pobřežní válka.

VIII. Vojenské spisy filosofického a právního obsahu. Souboj.

- (1) Válečnictví vůbec. Filosofie války. Vojenská psychologie, vo-

jenský duch a disciplína. Vojenská výchova.

- (2) Vojenské soudnictví.
- (3) Souboj.

IX. Služební knihy. Voj. díla lexikografická.

- (1) Rakousko-uherská nařízení. Instrukce, předpisy a služ. knihy z let 1747—1866 (chronologicky).
- (2) Služební předpisy a instrukce pro polní službu.
- (3) Předpisy o stejnokroji.
- (4) Základní výcvik nováčků, cvičební a manévrový řád pro pěchotu a myslivce.
- (5) Základní výcvik nováčků a cvičební řád pro jezdectvo.
- (6) Instrukce a služební knihy pro dělostřelectvo.
- (7) Služební řady jiných států: Německa, Francie, Itálie, Ruska...
- (8) Seznamy pořadí, osobní věstníky atd.
- (9) Vojenské slovníky.
- (10) Katalogy z bibliografie vojenské.
- (11) Katalogy sbírek zbraní a vojenských předmětů.

X. Vojenské časopisy.

Třídění Vojenského vědeckého spolku ve Vídni.

A. Služební předpisy a jich neúřední zpracování.

- a) Rakousko, b) Německo, c) Francie, d) Rusko, e) ostatní státy.

B. Organizace vojska a administrativa.

C. Taktika. Drobná válka, nauka o boji, manévry, válečné hry.

D. Strategie. Obrana státu.

E. Dělostřelectvo. Nauka o zbraních, o střelbě, balistika, měření vzdáleností.

F. Seznamy pořadí, schematismy, almanachy.

G. Zákopnictví. Vojenské inženýrství, umění opevňovací, nauka o válce pevnostní, výbušiny a trhaviny, stavitelství.

H. Námořnictví. Torpéda, miny, námořní ústavy a závody.

J. Generální štáb a služba pobočnická.

K. Válečné dějiny.

- K¹ Všeobecně. Dějiny válek několika období.

- K² Dějiny jednotlivých válek a obléhání.

- a) Starověk. b) Středověk. c) Nový věk. d) Doba nejnovější.

- K³ Dějiny válečného umění a vojenství, dějiny pevností, vojenské řady a vyznamenání, vojenské encyklopedie a příručky.

- K⁴ Dějiny armád, vojsk a ústavů.

- a) Rakousko, b) Německo, c) Francie, d) Ostatní státy.

L. Všeobecné dějiny. Dějiny států a měst. Heraldika.

- L¹ Všeobecné dějiny.

- L² Zvláštní dějiny.

- a) Rakousko, b) Německo, c) Francie, d) Anglie a Itálie, e) Holandsko a Belgie, f) Rusko a Polsko, g) Švýcarsko, Skandinávské státy, Španělsko a Portugalsko, h) Turecko a Balzánské státy, i) státy mimo-evropské.

M. Dějiny kulturní, dějiny umění a věd.

N. Životopisy a paměti. Korrespondence.

O. Zeměpis a statistika, národopis, topografie.

P. Cestopis.

Q. Filologie a slovníky. Učebnice řeči, poetika, stylistika, těsnopis.

R. Periodica.

S. Nauka o terénu.

T. Vědy přírodní a technika.

- T¹ Fysika. Chemie. Geologie.

- T² Technika všeobecná. Matematika. Fotografie.

- T³ Nauka o železnicích a telegrafu, signalisování, telefon, poštovní holubi, vzduchoplavectví, poštovníctví.

U. Vědy státní a právní.

- U¹ Politika. Národní hospodářství. Finanční věda.

- U² Právo, právo státní, právo národů, soubor.
 V. **Filosofie. Náboženství.** Mythologie. Esthetika. Logika.
 W. **Zdravotnictví a lékařství.**
 X. **Sport. Gymnastika. Nauka o koni.**
 X¹ Sport, • tělocvik, tanec, šerm, plavání atd.

- X² Nauka o koni, ježdění, zvěrolékařství.
 Y. **Bibliografie a mapy.**
 Z. **Různé.**
 Z¹ Pedagogika. Vojenský duch. Disciplína.
 Z² Letáky a brožury.
 Z³ Smíšená díla.

Rozdělení knižního materiálu válečného archivu vídeňského.

(V hlavních rysech.)

A Vojenské vědy a vojenství všeobecně. Vojenská organizace.	O Zeměpis, statistika, národní hospodářství, cestopisy.
B Doplnování vojska.	P Válečné dějiny.
C Výcvik vojsk.	Q Dějiny vojsk.
D Umění válečné (strategie, taktika).	R Všeobecné dějiny a dějiny států.
E Nauka o zbraních a dělostřelectvu.	S Životopisy, paměti, korespondence.
F Vojenské inženýrství, zákopnictvo.	T Právní a státní vědy.
G Technické vědy a dopravnictví.	U Kulturní dějiny a náboženství.
H Vozatajstvo a hipologie.	V Filosofie a paedagogika.
J Nauka o terénu.	W Jazykozpyt, literatura a umění.
K Námořnictvo.	X Encyklopedie.
L Matematika.	Y Knihovnictví, knihoznalství a archivnictví.
M Přírodní vědy.	
N Zdravotnictvo.	

Třída C rozdělena jest na menší skupiny takto:

C Výcvik vojsk.

- (1.) Theoretický a praktický výcvik vojsk.
 - a) Všeobecně.
 - b) Rakousko-Uhersko.
 - c) Německo, všeobecně.
 - d) „ , pěší vojsko.
 - e) „ , jezdeckvo.
 - f) Ostatní státy.
- (2.) Služba, služební předpisy, kázeň, subordination, vojenský duch.
 - g) Všeobecně.
 - h) Rakousko-Uhersko.
 - i) Německo.
 - k) Ostatní státy.

(3.) Výcvik pěších vojsk.

- l) Všeobecně.
- m) Rakousko-Uhersko.
- n) Německo.
- o) Francie.
- p) Anglie.
- r) Ostatní státy.
- (4.) Výcvik jezdeckta.
 - s) Všeobecně.
 - t) Rakousko-Uhersko.
 - u) Německo.
 - v) Francie.
 - w) Anglie.
 - x) Itálie.
 - y) Rusko.
 - z) Ostatní státy.

Takto jsou značkovány třídy A, B, D, E, F, G, H, N. Naprosto pochybeně. Nejbližší rozdělení nemá značek vůbec (číslice v závorkách nejsou v originále), na ostatní další podřadí vyčerpána neehospodárně celá malá abeceda. Třída O rozdělena zase jinak:

O. Zeměpis, statistika, národní hospodářství, cesty.

OI. Všeobecně.	OVIII. Rusko.
OII. Evropa všeobecně.	OIX. Balkánský poloostrov.
OIII. Rakousko-Uhersko.	OX. Ostatní evropské státy.
OIV. Německo.	OXI. Asie, Afrika, Amerika, Austrálie.
OV. Francie.	OXII. Vojenský zeměpis a vojenská statistika.
OVI. Anglie.	OXIII. Průvodce.
OVI. Itálie.	OXIV. Cestopisy.

Tyto skupiny jsou zase rozděleny bez označení a s neehospodárným a nepraktickým vyčerpáním malé abecedy.

Třída L rozdělena jest takto:

L Matematika.

a) Všeobecně.	e) Geometrie.
c) Nauka o mírách a váhách.	f) Deskriptivní geometrie.
d) Arithmetika.	h) Astronomie.

a třída

Q Dějiny vojsk.

- I. Rakousko-Uhersko.
- II. Německo.

III. Francie.

IV. Ostatní státy.

V. Vojenská schemata.

Jak zřejmé, jest v notaci naprostý zmatek, označování nedůsledné nebo vůbec žádné.

Rozdělení knihovny pruského generálního štábu.
(Zkrácené.)

A. Vědy všeobecné.

- (1) Dějiny věd, methodologie, encyklopedie, konveršční slovníky.
- (2) Knihovnictví, katalogy, bibliografie, časopisy bibliografické.

B. Válečné umění a vojenské vědy.

- (1) Všeobecné.
- (2) Bibliografie vojenských věd.
- (3) Jednotlivá odvětví vojenských věd a válečného umění.
- (4) Výcvik a výchova.
- (5) Nauka o zbraních a ballistika.
- (6) Umění opevňování.
- (7) Nauka o terénu.
- (8) Služba u generálního štábu.
- (9) Taktika.
- (10) Strategie.
- (11) Námořnictvo.

C. Zeměpis.

- (1) Cesty a výpravy.
- (2) Mapování.
- (3) Zeměpisné časopisy.
- (4) Zeměpisné učebnice.
- (5) Zeměpis astronomický a matematický.

(6) Fyzikální zeměpis.

(7) Národopis.

(8) Evropa (rozdělena podle států).

(9) Asie (rozdělena podle států).

(10) Afrika.

(11) Amerika.

(12) Austrálie.

D. Dějiny.

- (1) Všeobecné, methodologie, prameny, pomocné vědy.
- (2) Světové dějiny.
- (3) Všeobecné dějiny válečné.
- (4) Starověk.
- (5) Středověk.
- (6) Nový věk.
- (7) Doba nejnovější.
- (8) Dějiny jednotlivých států.
- (9) Dějiny armád a vojsk.

E. Filosofie a náboženství.

F. Matematika a vědy přírodní.

G. Státověda.

H. Stavitelství.

I. Krásné umění.

K. Filologie a literatura.

L. Časopisy.

Tříd jest zde poměrně málo. Některé třídy rozděleny jsou dosti podrobně (podrobněji než uvedeno), ale kromě tříd není vůbec jiné notace.

Zamítнувší všechna předcházející rozdělení, rozhodla se správa knihovny sáhnouti po klasifikacích užívaných v západní Evropě a Americe, propracovaných co nejpodrobněji na základech empirických, t. j. na základě skutečného knižního materiálu. Jsou to: decimální klasifikace bruselská a třídění kongresní knihovny Washingtonské.

Klasifikace Washingtonská značuje hlavní třídy písmeny A—Z; vědy vojenské označuje U, námořnictvo V*). Rozdělení věd vojenských jest v hlavních rysech uspokojivé:

- U vojenské vědy (všeobecné),
- UA organizace, rozdělení, stavy;
- UB administrativa;
- UC zásobování a dopravnictvo;
- UD pěchota;

- UE jezdeckto;
- UF dělostřelectvo;
- UG vojenské inženýrství;
- UH služby pomocné.

Roztřídění speciální se však pro naše poměry naprosto nehodí. Uvádíme na příklad rozdělení symbolu:

*) Viz Library of Congress, Classification. Class U, Military science, Class V. Naval science, Washington, 1910.

UD pěchota;	176—178 Argentina;
1 periodika;	179—181 Bolívie;
7 sbírky;	182—184 Brazílie atd.;
10 organizace všeobecná;	209—211 Venezuela;
15 dějiny;	215 Evropa;
21—124 jednotlivé země (podle tab. I.);	219—221 Rakousko;
144 stará díla (do r. 1800);	222—224 Belgie
145 všeobecné úvahy (od r. 1801).	atd.;
Příručky:	264—266 Turecko;
150 všeobecné;	270 Asie;
153 Spojené Státy;	285 Afrika;
154 jednotlivé státy A—W;	295—297 Austrálie;
155 ostatní země A—Z.	310—315 pochody;
Taktika a předpisy pro vojsko:	320—325 cvičení se zbraní;
157 taktika a manévry v jednotlivých zemích;	330—335 „ ve střelbě;
160 Spoj. Státy (všeob.);	340—345 „ s bajonetem;
161 Spoj. Státy (zemská obrana);	370—375 výstroj;
162 jednotlivé státy A—W;	380—385 drobná výzbroj;
163 Kanada (všeobecně);	390 pušky, karabiny, muškety;
164 Kanada (zemská obrana);	400 bajonety;
165 Kanada (jednotlivé krajiny A—Z);	410—415 pistole, revolvery;
166—168 Mexiko;	420—425 kordy, šavle atd.;
169 Střední Amerika;	430 milice, zálohy, dobrovolné
172 Západní Indie;	440—445 polní služba; [sbory;
175 Jižní Amerika;	450—455 horská pěchota;
	460—465 manévry;
	470 různé.

Podobně i pomocné třídíky vypracovány jsou hlavně se stanoviska amerického. Na př. třídíky zeměpisné:

.01 Amerika;	.3 — .41 Jižní Amerika;
.02 Severní Amerika;	.42 — .68 Evropa;
.03 Spojené Státy;	.69 — .81 Asie;
.15 Kanada;	.82 — .88 Afrika;
.16 Mexiko;	.89 — .97 Austrálie;
.17 — .22 Střední Amerika;	.98 Okeánie;
.23 — .29 Západní Indie;	.99 krajiny polární.

Vojenskému námořnictvu věnován ve třídě V podřadný třídík VE.

Třebaže tedy třídění toto jest velmi detailní a pro poměry americké jistě velmi praktické, nám jest právě proto poněkud vzdálené; také nám vadí smíšená notace z písmen a číslic.

To byly důvody, které vedly správu knihovny, když se rozhodla pro decimální klasifikaci bruselskou.*)

Decimální klasifikace bruselská jest dnes i se svými nedostatky klasifikací nejlepší. Základní vlastnosti, kterých si od klasifikace žádáme a které jsme svrchu již uvedli, p o d d a j n o s t, e x p a n s i v n o s t a j e d n o d u c h o s t, najdeme u ní v plné míře. Majíc jen číselnou notaci, jež manipuluje s číslem a jeho desetinnými zlomky, dosahuje nejen schopnosti interpolovati kdekoli nový číselný symbol, ale i možnosti differencovati skupiny do nekonečna, poněvadž i desetinné dělení čísla jest bez konce. A jednoduchost čísla jakožto symbolu jest samozřejmá. Klasifikace jest tak podrobná, že vyhoví partiální katalogisaci knih a publikací periodických, nezbytné dnes v každé moderní vědecké knihovně, pečujeme-li opravdu, aby knihovna byla plně využita a aby její vzrůst se vyvíjel hladce a bez obtíží.

*) Třídění Brownovo nedostalo se nám v originále do rukou. Jest s bruselským a kongresním nejrozšířenější. Podle Zivného jest v základních rysech nej správnější, není však tak podrobně propracováno. Notací má smíšenou.

Před nedostatky decimální klasifikace nezavíráme oči, známe je. Vytýká se jí její nevědeckost, její nelogické uspořádání,^{*)} její hluboké rozpory s theoretickým, filosofickým tříděním věd podle konkrétní logiky. Ano, souhlasíme. Jen tolik si dovoluujeme poznamenati. Klasifikace logická, konkrétní logika, třídí vědy, p o j m y, kdežto klasifikace praktická t ř í d í k n i h y podle obsahu, podle vědění v knihách obsaženého. Ovšem, že se klasifikace praktická řídí (nebo aspoň má říditi) logikou, poněvadž vyhýbatí se zcela logickému postupu klasifikačnímu by nemělo smyslu. Praxe se bude o teorii opíratí, nebude však s ní nikdy souhlasiti. Knih, které se skutečně obírají jen jedinou určitou vědou, nezasahující do oborů jiných, jest velmi málo. Velikou většinu ostatních bychom vlastně podle logické klasifikace nikdy neutřídili.

A kdyby dnes byla zkonstruována klasifikace decimálního systému na základě stupnice Comteovy nebo Spencerovy, Masarykovy či Chalupného nebo nějaké jiné nejprůběžnější vědecké klasifikace a pozměněny všechny symboly, jaký by to mělo praktický význam pro knihovny a knihovníky? Zase bychom se musili opřít o důkladný index, jako to činíme dnes, a rozdíl byl by jen ten, že bychom serii knih určitého oboru hledali a nacházeli pod jiným číselným symbolem. Organické uspořádání symbolů trojmístných a vícemístných změnilo by se velmi nepatrně. A kdo nám zaručí, že za sto let by tato klasifikace ještě vyhovovala? To jsou však starosti zbytečné, poněvadž všechny definitivní koncepce jsou absurdní. Nevíme, jak se budou knihovny dále vyvíjeti. Jedno však jest jisté, že musíme budovati na základech, jež postavila minulost a na nichž přistavuje přítomnost. A tu je důležité, abychom k těmto základům měli snadný přístup, ježž nám zatím decimální systém zabezpečuje nejdokonaleji.

Užil-li Dewey, zakladatel decimálního třídění, staré Baconovy soustavy, je zřejmé, že mu nezáleželo tolik na logickém třídění (znal jistě modernější soustavy Comteovu i Spencerovu), ale že mu šlo také o důležitou stránku knihovnické praxe. Vytušil zcela správně, že jest významu podřadného, kterak hlavní třídy pro svůj decimální systém upraví a že bude výsledek v praxi zcela stejný.

Decimální soustavě vytýká se též, že jest násilně vpravena do deseti číselných znaků. To však má význam jen podružný. Dewey chtěl se vyhnouti literám, aby se symboly lépe pamatovaly a podřadné třídění byly co nejjednodušší. Kdyby se lidstvo bylo sjednotilo na př. na číselné soustavě čtrnáctinné o čtrnácti číselných znacích, byl by přijal tuto soustavu a zvolil čtrnáct hlavních tříd. To jest právě velikost jeho vtípu. Každé knize náleží určité číslo, není možno se zmýlit. I zase naopak, podle každého čísla poznáme, i když knize vůbec nerozumíme, co jest jejím obsahem. Číslo vyjadřuje myšlenku, obsah, jak je o něm uvažováno a v jaké řeči. Jest to značka mezinárodní.

Jako soustavy pořádací systému decimálního nepoužijeme. Jest to soustava volná, kniha nemá v ní stálého místa, u knih téhož symbolu musíme si pomáhati pomocnými značkami (začátečními písmeny autorů a titulů nebo čísla akcesními). Nechceme-li stavěti neladně velké a malé formáty vedle sebe, musíme mnohdy tentýž symbol umístiti do tří různých regálů, a k tomu zase jest zapotřebí

^{*)} Kdo se chce s nimi podrobně seznámiti, nechť si přečte Živného: „Třídění bibliologické“ (vyšlo v Praze 1920) a jeho objektivní kritiku.

nových značek. Sloučiti s prospěchem princip pořádací s principem klasifikačním není možno. Výhodnější a kratší jest dvojí notace: signatura a značka decimální. Podle signatur složený jsou knihy v regálech, podle značek decimálních složen lístkový katalog methodický, jenž jest vlastně bibliografií materiálu obsaženého v knihovně.

Ačkoli proti decimální klasifikaci bylo vysloveno tolik a tak vážných námitek, přece se udržela, ale nejen to, rozšiřovala se a rozšiřuje se neustále. Jejich přívrženců přibývá. Proč? Poněvadž jest nejpodrobnější, nejjednodušší svou notací, expanse nejschopnější a všeobecně, mezinárodně srozumitelná. „Její životnost, praví Živný, není z domény logického myšlení, jasného a nezdolného, proto veškerá argumentace odráží se od ní jako šíp od kovového pancíře. Té hledati sluší spíše v oněch sférách, jež jsou diametrálně rozdílny od myšlení logického, kde nevládnou zákony logiky, ale — abychom mluvili s biology — kde platí právo silnějšího a lépe vyzbrojeného.“

Roku 1876 vydal Dewey anonymně po prvé svou klasifikaci v americkém Bostonu, r. 1919 vyšlo již desáté vydání knihy s více než 30.000 záznamů v indexu. Za tu dobu rozšířila se klasifikace tak, že devět desetin amerických knihoven se jí řídí. Z Ameriky rozšířila se do Evropy, hlavně do Belgie, kde byla bruselským bibliografickým ústavem přijata, rozšířena a přizpůsobena požadavkům moderní bibliografie. Roku 1895 byla na kongresu bibliotekářů v Bruselu prohlášena za klasifikaci mezinárodní. Z Belgie rozšířila se do Francie, Švýcarska, Anglie a do zemí skandinávských. V Norsku zavedlo ji ministerstvo školství do všech veřejných knihoven. Roku 1913 konečně ujala se také v Německu, kde se až do té doby proti ní houževnatě bránili. Připojil se k ní Ostwaldův „Most“.

U nás teoretickým i praktickým propagátorem decimální klasifikace jest L. J. Živný, tajemník bibliografického ústavu v Praze. Upozornili sice na ni již koncem let devadesátých F. H. Prusík a Boř. Prusík, jenž uveřejnil zkrácené její tabulky s abecedním rejstříkem v Tobolkově Českém knihovnictví roku 1900—1901, ale teprve Živný svými pracemi v České Škole a České Osvětě a hlavně svou knihou „Třídění bibliologické“ nám ukázal, co decimální klasifikace jest, odhalil nám její velikost a naznačil, čím by nám mohla býti, kdyby byla u nás všude zavedena.

V českých knihovnách ujala se decimální klasifikace jen v několika menších knihovnách učitelských a obecních. Z větších podle ní utříděna byla knihovnou J. Leharem knihovna Obchodní a živnostenské komory v Praze.*)

Zdá se však, že i u nás jest decimální klasifikace na postupu. Jsou to hlavně kruhy technické, soustředěné kol Masarykovy Akademie práce,**) které decimální soustavu propagují, chápajíc správně její význam mezinárodně-politický pro náš stát a doufajíc, že ji budou moci uplatnit při organizaci Ústřední technické knihovny.

Pro vojenskou knihovnu a utřídění věd vojenských přichází však v úvahu ještě jeden důležitý činitel — ohromná literatura, která

*) Viz Abecední index k věcnému katalogu knihovny Obchodní a živnostenské komory v Praze, pořízenému na listech podle soustavy decimální klasifikace. Sestavil Jan Lehar, knihovnik. V Praze, 1919.

**) Viz Ing. B. Mansfeld: Technická literatura a knihovnictví v republice československé. Referát na sjezdu čs. knihovníků v Praze, dne 2. července 1922. V Praze, 1922.

vznikla vlivem světové války.*) Válka dotkla se všech složek života společenského. Zasáhla nejen vědy vojenské a technické, ale měla stejný vliv na národohospodářství, politiku, náboženství, umění i etiku. Tisk měl velikou úlohu a všechna jeho produkce bude nám školou pro budoucnost. Tisk byl zbraní mnohdy neméně vražednou než děla a pušky; měl vliv na morálku občanů ve vnitrozemí, armády v poli, nepřátel i neutrální, vystupoval na obranu práva, posiloval naději i víru bojujících, dovedl však stejně skličovati a demoralisovati.

Válečný knižní materiál sbírán a shromažďován byl hlavně ve státech dohodových a v Německu. Tištěné bibliografie vycházely nejprve v Americe, pak v Anglii, Francii a Německu.***) Největší péči však publikacím bibliografickým za války světové věnovala až dosud Francie.****) Chtít roztržiti tento neočekávaný příliv nové literatury do starých schemat bylo nemožné, a proto literatura válečná tříděna byla skoro vesměs jako celek pro sebe. Názorům moderních bibliografů dostalo se zadostiučinění. Knižní materiál nebyl klasifikován podle apriorního schematu, nýbrž nejprve byl zpracován bibliograficky a pak teprve metodicky rozdělen. Ke klasifikaci došlo se tedy cestou induktivní.

Kdo se o tyto klasifikace zajímá, najde je v citované práci Živného v „Knize“ a v citovaném článku autorově v „Čas. čs. knihovníků“.

Pozoruhodné je, že jen decimální klasifikace, o níž pojednám v dalším článku, dovedla do svého rámce včleniti nepředvídanou válečnou literaturu.†) Za to neděkuje své vědecké přísnosti, ale jen své praktické symbolisaci. (Příště dále.)

VOJENSTVÍ DOMA A V CIZINĚ.

Manévry československé armády 1923.

Československá armáda provedla r. 1923 řadu manévru plukovních, brigádních a divisních, korunovaných manévry armádními, které se konaly od 5. do 7. září v krajině u Poličky na hranicích Čech a Moravy.

Jsou to již druhé velké manévry. Roku 1922 konány byly v menším měřítku u Sedčan zesílenou pěší divísi a brigádou jezdeckou. Letos shromáždily se k nim 3 pěší divise, 2 brigády jezdecké a četné armádní prvky, mezi nimiž 5 eskadril leteckých po 10 letadlech, v celku asi 30.000 mužů.

Všechny jednotky manévrovací byly zesíleny záložníky ročníku 1915, povolány podle zákona vojenského, aby dovršili čtyřnedělní výcvik, trvající od 14. srpna do 10. září. Také byli povoláni záložní důstojníci ročníků 1914 a 1916, takže 40.000 mužů a 14.000 důstojníků doplnilo normální jednotky.

★

Program manévru byl zařízen tak, aby spadl do období od 14. srpna do 10. září.

Asi týden byl zasvěcen opakování výcviku jednotlivých záložníků ve vojenských tělesech a výcviku bojového družstva v péchotě.

*) Viz C. Bloch: Bibliothèques et musées de la guerre. Revue de Paris. č. z 1. února 1920.

**) Viz Živný: Bibliografie světové války. Kniha, roč. 5. (1920), str. 7. a d.

****) Viz kpt. R. Wolf: Francouzské bibliografie světové války a jejich bibliologické třídění. (Časopis československých knihovníků, roč. I., č. 8. a 9.).

†) Richard Cantinelli: Catalogue du Fonds de la Guerre. Contribution à une bibliographie générale de la guerre de 1914. Paris, „Editions et Librairie“, 1917–1919, 8°, XXIV. + 724.